

บทที่ 3

การปรับตัวด้านเศรษฐกิจของรัสเซีย

ในบทนี้จะเป็นการแสดงให้เห็นว่า ในการปรับตัวของรัสเซียจากระบบสังคมนิยมเข้าสู่ระบบทุนนิยมนั้น รัสเซียประสบปัญหานานาประการ สืบเนื่องจากการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจที่ผิดพลาดของรัฐบาล และยังคงเผชิญกับวิกฤตการณ์การเงินการธนาคารในเวลาต่อมาอีกด้วย ซึ่งปัญหาต่างๆที่รัสเซียเผชิญอยู่ได้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับไทย กล่าวคือนักธุรกิจไทยไม่มั่นใจที่จะค้าขายกับรัสเซีย ส่งผลให้มูลค่าการค้าระหว่างกันมีปริมาณน้อย

การปฏิรูปเศรษฐกิจของรัสเซียนั้น เริ่มตั้งแต่สมัยอดีตประธานาธิบดีกอร์บาเชฟ แต่การปฏิรูปเศรษฐกิจอย่างจริงจังนั้นได้เริ่มต้นหลังจากสหภาพโซเวียตได้ล่มสลายแล้ว จึงถือได้ว่าตั้งแต่ปี ค.ศ. 1991 เศรษฐกิจของรัสเซียยังไม่เป็นรูปเป็นร่าง และกำลังอยู่ในช่วงการปรับตัว (transition) ให้เข้าสู่ระบบเสรีนิยม ซึ่งหมายถึงโอกาสที่เปิดกว้างมากขึ้นสำหรับการติดต่อธุรกิจการค้ากับรัสเซียซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจที่มีทรัพยากรธรรมชาติมหาศาล แต่ประเทศคู่ค้าต่างๆรวมทั้งไทย จำเป็นต้องพิจารณาถึงปัจจัยที่อาจจะสร้างปัญหา และเป็นอุปสรรคในการดำเนินธุรกรรมต่างๆด้วย เพราะเมื่อเทียบกับประเทศมหาอำนาจตะวันตกชาติอื่นๆแล้ว รัสเซียยังมีการปรับตัวช้าทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม รัสเซียกำลังอยู่ระหว่างกระบวนการเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก (World Trade Organization, WTO) กฎระเบียบทางการค้าจึงต้องปรับเปลี่ยนให้เป็นไปตามกติกาสากล ซึ่งน่าจะอำนวยความสะดวกในการทำการค้ากับรัสเซียมากยิ่งขึ้นหากรัสเซียได้เป็นสมาชิก WTO แล้ว

3.1 สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจก่อนสหภาพโซเวียตล่มสลาย

แนวคิดกลาสโนสท์ (Glasnost) กับ เปเรสตรอยก้า (Perestroika) เป็นแนวคิดพื้นฐานที่อดีตประธานาธิบดีกอร์บาเชฟนำมาใช้ในการปฏิรูป เปลี่ยนแปลงประเทศครั้งใหญ่ก่อนที่สหภาพโซเวียตจะล่มสลาย กล่าวคือการผูกขาดอำนาจโดยพรรคคอมมิวนิสต์ได้ก่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบรวมศูนย์โดยการวางแผนจากส่วนกลาง ทำให้มีกลุ่มอภิสิทธิ์ชน จนกล่าวได้ว่าปัญหาของระบบคอมมิวนิสต์โซเวียตนั้น ได้แก่ ระบบราชการที่ล่าช้า ขาดประสิทธิภาพในการผลิตและการจัดสรรความมั่นคง ระบบเศรษฐกิจของโซเวียตจึงตกอยู่ในสภาพชะงักงันอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้

ความพยายามแข่งขันเพื่อเอาชนะระบบทุนนิยม โดยเฉพาะในสมัยสตาลินที่สั่งทุ่มเทการค้นคว้าวิจัยอย่างเต็มที่ทั้งด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการทหาร รัฐบาลสมัยสตาลินมุ่งความสนใจอุตสาหกรรมหนักเพื่อการพัฒนาเชิงปริมาณ ดังนั้นทรัพยากรทุกอย่างจึงถูกใช้ไปเพื่อสร้างปัจจัยการผลิตจนกลายเป็นการลงทุนมากเกินไป (overinvestment) ไม่ได้ก่อให้เกิดการสะสมทุนในระยะยาว และมองข้ามภาคบริการ โดยเฉพาะการสนองความต้องการการบริโภคของประชาชน จึงก่อให้เกิดปัญหาการกักตุนและขาดแคลนสินค้า ปัญหาเหล่านี้ได้สะสมมาเรื่อยๆและไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง ต่อมา เบรซเนฟให้ความสนใจกิจการระหว่างประเทศมากกว่ากิจการภายในประเทศ เช่น ความพยายามเป็นผู้นำโลกคอมมิวนิสต์ โดยดำเนินนโยบายปิดล้อมจีน และผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์ยังให้ความสนใจกับงบประมาณทางทหารมากกว่าที่จะลงทุนสร้างหรือซื้อเครื่องจักรกลเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคให้มีคุณภาพ ปัญหาเหล่านี้เป็นภาระที่กอร์บาชอฟต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน เมื่อเขาได้เป็นผู้นำประเทศในเวลาต่อมา

ด้วยเหตุนี้ กอร์บาชอฟตั้งใจที่จะพยายามเปลี่ยนแปลงระบบในอดีตให้ดีขึ้น โดยยินยอมปรับเปลี่ยนโครงสร้างระบบให้มีการกระจายอำนาจมากขึ้น เขาได้เสนอแนวทางกลาสโนสท์ (การเปิดกว้าง) กับ เปเรสตรอยก้า (การปฏิรูปเศรษฐกิจ) และการที่จะปฏิรูปเศรษฐกิจให้ประสบความสำเร็จนั้น ยังต้องทำควบคู่กับการปฏิรูปการเมืองด้วย โดยการทำให้สังคมนิยมมีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น (democratization) ตั้งแต่กลางปี ค.ศ. 1987 เป็นต้นมาได้มีการผสมผสานแนวคิดระบบสังคมนิยมผสมกลไกตลาด (market socialism) ด้วย เพราะคาดการณ์ว่ากลไกตลาดจะช่วยขจัดความไม่ยืดหยุ่นของเศรษฐกิจแบบวางแผนเบ็ดเสร็จได้ ขณะที่การวางแผนยังคงเป็นแนวคิดสังคมนิยมอยู่แต่แนวนโยบายการปฏิรูปเศรษฐกิจของกอร์บาชอฟนั้นจำเป็นต้องใช้งบประมาณมาก เขาจึงหวังพึ่งความช่วยเหลือจากสหรัฐฯและประเทศตะวันตกอื่นๆ ซึ่งทำให้โซเวียต ต้องปฏิรูปเศรษฐกิจไปพร้อมๆกับกระแสปรัชญาตะวันตกที่เน้นเรื่องสิทธิมนุษยชน กอร์บาชอฟได้ตอบสนองกระแสการยกระดับสิทธิมนุษยชน และแสดงความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ด้วยการค่อยๆปล่อยตัวนักโทษการเมืองเป็นระยะๆ ซึ่งกลายเป็นโอกาสอันดีที่อดีตนักโทษการเมืองเหล่านี้ จะได้แสดงออกถึงความไม่พอใจกับปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมนิยมโซเวียต โดยเฉพาะระบอบโซเวียตที่เป็นอยู่?

¹ ชาตรี ฤทธารมย์, "การล่มสลายของสหภาพโซเวียต", เอเชียปริทัศน์ 14 (ก.ย.-ธ.ค. 2536): 68.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 73.

เนื่องด้วยสภาพสังคมที่ถูกปิดมานานกว่า 7 ทศวรรษ การเปิดกว้างนั้นจึงเท่ากับหิบบิ้นโอกาสให้ประชาชนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งการเปิดกว้างนี้ได้มีส่วนในการทำให้รัฐบาลและพรรคคอมมิวนิสต์มีความน่าเชื่อถือน้อยลง กล่าวคือ มีการตีพิมพ์หนังสือพิมพ์ นิตยสารรายปักษ์ รายวัน รายสัปดาห์ เสนอข่าวโจมตีนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์ กลุ่มนักโทษการเมืองที่ได้รับอิสระยังได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มการเมืองที่มีแนวคิดชาตินิยมต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ รวมทั้งต่อต้านนโยบายที่กอร์บาชอฟกำลังดำเนินอยู่ จนความนิยมในพรรคคอมมิวนิสต์ของประชาชนเริ่มเสื่อมถอย และได้เกิดเหตุการณ์ชุมนุมเพื่อเรียกร้องเอกราชที่กรุงทบิลีซี (Tbilisi) นครหลวงของสาธารณรัฐจอร์เจีย ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1989 ซึ่งมีนักชาตินิยมจำนวนหนึ่งถูกทหารโซเวียตสังหาร ต่อมา ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1990 ก็เกิดเหตุการณ์ในลักษณะเดียวกัน ณ กรุงบากู (Baku) นครหลวงของสาธารณรัฐอาเซอร์ไบจาน โดยมีประชาชนเสียชีวิตถึง 130 คน³ เหตุการณ์ทั้งสองดังกล่าวได้สร้างความตกใจให้กับชาวโซเวียตเป็นอย่างมาก และกระทบต่อบูรณภาพแห่งดินแดนของสหภาพโซเวียต เพราะก่อให้เกิดความรู้สึกชาตินิยมแพร่กระจายไปทั่วสาธารณรัฐต่างๆ จนกลายเป็นความต้องการแยกตัวเป็นอิสระ และต้องการอำนาจอธิปไตยในการปกครองตนเองในที่สุด

3.2 สถานการณ์เศรษฐกิจในยุคประธานาธิบดีเยลต์ซิน

อาจกล่าวได้ว่า การปฏิรูปเศรษฐกิจโซเวียตในสมัยของประธานาธิบดีกอร์บาชอฟนั้นไม่ราบรื่น ส่งผลให้อัตราความเจริญทางเศรษฐกิจถึงขั้นติดลบ โดยในปี ค.ศ. 1989 มีอัตราร้อยละ -1.0 ส่วนในปี ค.ศ. 1990 และต้นปี ค.ศ. 1991 มีอัตราร้อยละ -3 และ -10 ตามลำดับ⁴ จวบจนวาระสุดท้ายของสหภาพโซเวียตที่อยู่ในระบบคอมมิวนิสต์มากกว่า 70 ปี เมื่อประธานาธิบดีกอร์บาชอฟตัดสินใจลาออกจากตำแหน่ง สหพันธรัฐรัสเซียต้องแบกรับภาระหนี้สินราว 60 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ภายใต้การนำของประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซิน ที่เน้นการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบสหพันธรัฐ และปรับให้มีระบบเศรษฐกิจการค้าเสรีแบบตลาด เพื่อสร้างภาพพจน์ให้ชาติตะวันตกเห็นว่ารัสเซียนิยมประชาธิปไตยและนิยมระบบเศรษฐกิจแบบตลาดเปิด และยินดีรับความช่วยเหลือจากประเทศตะวันตก รวมทั้งยอมรับมาตรการและคำแนะนำต่างๆ สำหรับการปฏิรูประบบการเมืองและเศรษฐกิจของรัสเซีย แต่การปรับเปลี่ยนนโยบายเศรษฐกิจเป็นแบบตลาดเสรีนี้ถูกขัดขวางโดยกลุ่มอนุรักษ์นิยมฝ่ายซ้าย ทำให้ การเมืองภายในของรัสเซียในช่วงปี ค.ศ. 1991-2 ขาด

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 80.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 82.

เสถียรภาพมาก เกิดภาวะขาดแคลนอาหารอย่างรุนแรง จนต้องพึ่งความช่วยเหลือจากนานาชาติ ประเทศ
 สหรัฐฯ ได้ส่งสินค้ามาช่วยทั้งทางเรือและอากาศ ประชาชนรัสเซียที่ไม่เคยได้ใช้ของดีมีมาตรฐานก็
 ชื่นชอบ เลยไม่กลับไปใช้สินค้าที่ผลิตในประเทศ ถึงแม้สหรัฐฯจะขึ้นราคา ประชาชนรัสเซียก็พยายาม
 หาซื้อมาใช้จนได้ อย่างไรก็ตาม สิ่งของบริจาคมักกลับตกถึงมือประชาชนเพียงบางส่วน อดีตเจ้าหน้าที่
 พรรคคอมมิวนิสต์ และอดีตเจ้าหน้าที่เคจีบีที่ตกงานก็ได้ตั้งตนเองเป็นมาเฟียและนำของช่วยเหลือ
 เหล่านั้นมาขายเองในราคาถูก⁵ แต่เยลต์ซินก็ยังเลือกที่จะปฏิรูปเศรษฐกิจของประเทศสู่ระบบ
 เศรษฐกิจเสรีด้วยการบริหารที่กำหนดโดยส่วนบน (top-down approach) และมีนโยบายบนพื้นฐาน
 ของการตลาดเสรีจมหภาค (Macroeconomic Marketization) โดยเขาได้ประกาศให้ราคาสินค้า
 ลอยตัวตั้งแต่วันที่ 2 มกราคม ค.ศ. 1992

เมื่อระบบเศรษฐกิจเปลี่ยนเข้าสู่ระบบทุนนิยมในปี ค.ศ. 1992 เศรษฐกิจของประเทศ
 ก็อยู่ในภาวะผันผวนตลอดมา สินค้าบางอย่างมีราคาเพิ่มขึ้นถึง 3-5 เท่าตัว⁶ ทำให้ค่าครองชีพของ
 ประชาชนสูงขึ้น และมีการใช้จ่ายเน้นไปที่ผลิตภัณฑ์อาหารอย่างมากในขณะที่รายได้เท่าเดิม
 มีการเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ครั้งใหญ่ กล่าวคือครอบครัวที่มีรายได้แน่นอนหรือคนที่อาศัยเงินจาก
 การจ้างงานของรัฐจะมีรายได้ที่ลดลง จนมีผู้กล่าวว่าผู้นำรัสเซียนั้นขาดความเข้าใจทั้งทางทฤษฎีและ
 หลักการของเศรษฐกิจแบบตลาด⁷ อย่างไรก็ตาม เยลต์ซินได้ตั้งคณะทำงานด้านเศรษฐกิจขึ้นมาเพื่อ
 ดำเนินมาตรการปฏิรูปเศรษฐกิจอย่างจริงจัง โดยมีมาตรการที่เรียกว่า shock therapy ที่มีลักษณะ

⁵ นิติภูมิ นวรรตน์, เปิดฟ้ารัสเซีย 1 (กรุงเทพมหานคร: มิตรภาพการพิมพ์และสตีวดีโอจำกัด, 2546),
 หน้า 20.

⁶ เศรษฐกิจแบบตลาดควรถูกสร้างขึ้นในลักษณะล่างขึ้นบน (bottom up) โดยการมีส่วนร่วมของ
 ประชาชน

⁷ กนกศักดิ์ แก้วเทพ, พัฒนาการระบบเศรษฐกิจสหภาพโซเวียตรัสเซีย ปี ค.ศ. 1900-1990
 โครงการตำรา ลำดับ 22 ศูนย์บริการเอกสารวิชาการ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537), หน้า 141.

⁸ Mikk Titma and Nancy Brandon Tuma, Modern Russia (New York: McGraw-Hill, 2001),
 p. 91.

เปลี่ยนไปจากระบบเก่าอย่างมาก (radical)⁸ เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันและถอนรากถอนโคน ซึ่งมีแนวทางหลักอยู่ 3 ประการ คือ

1. ลดงบประมาณการใช้จ่ายของรัฐบาล
2. ยกเลิกการกำหนดราคา โดยปล่อยให้เป็นไปตามอุปสงค์และอุปทาน ยกเว้นสินค้าขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ เช่น นม ขนมอบัง น้ำมัน
3. แปรรูปรัฐวิสาหกิจของรัฐให้เอกชนเป็นผู้ดำเนินการ

จะสังเกตได้ว่า แนวทางการปฏิรูปเศรษฐกิจข้างต้นนั้น ไม่ได้แตกต่างไปจากแนวทางที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund , IMF) ให้คำแนะนำแก่ประเทศกำลังพัฒนาที่ต้องการความช่วยเหลือทางการเงิน ภายใต้กรอบที่เรียกกันว่า Washington Consensus^{*} ซึ่งเป็นแนวคิดที่ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐกิจและการเงินการคลังของสหรัฐฯ เสนอต่อกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมตะวันตกในต้นศตวรรษ 1990 เพื่อให้เป็นหลักการสำหรับให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ประเทศที่ประสบปัญหา หรือเผชิญปัญหาความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจ โดยประเทศผู้รับความช่วยเหลือต้องปฏิบัติตามคำแนะนำต่างๆ เป็นการแลกเปลี่ยน

⁸ Leslie Evans, Yegor Gaidar. *Russia Has Done Better than You Think* [Online]. 2005.

Available from: <http://www.international.ucla.edu/article.asp?parentid=1964>

^{*} Washington Consensus เป็นนโยบาย 10 ชุดสำหรับการปฏิรูประบบเศรษฐกิจในลาตินอเมริกา ซึ่งเสนอโดย John Williamson นักวิจัยเศรษฐกิจอาวุโสของธนาคารโลก ได้แก่ 1) ระเบียบการคลัง 2) การกำหนดทิศทางการใช้จ่ายของรัฐไปในทางที่ได้รับความนิยมสูง และเพิ่มการกระจายรายได้ของประชาชน 3) การปฏิรูประบบภาษี 4) การปล่อยเสรีอัตราดอกเบี้ย 5) การปล่อยเสรีอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา 6) การปล่อยเสรีด้านการค้า 7) การเปิดเสรีการลงทุนโดยตรง 8) การแปรรูปกิจการของรัฐมาเป็นกิจการของเอกชน 9) การยกเลิกและลดกฎระเบียบ และ 10) ความมั่นคงในกรรมสิทธิ์ของทรัพย์สิน ซึ่งเมื่อนำไปใช้กับประเทศต่างๆ กลับพบว่านโยบายนี้ประสบความสำเร็จในการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ รวมถึงกรณีของรัสเซียด้วย โปรดศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ <http://ofap.ulstu.ru/files/Stiglitz14.ntf>

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ มาตรการเหล่านี้กลับมีความขัดแย้งในตัวเอง กล่าวคือ แม้มาตรการเหล่านี้ล้วนเป็นแนวทางเสรี แต่ทว่ากลับมีลักษณะในเชิงบังคับในทางปฏิบัติ นอกจากนี้ shock therapy ยังมีลักษณะคล้ายคลึงกับแนวทางการปฏิรูปเศรษฐกิจของโปแลนด์ เนื่องจากเยกอร์ ไกดาร์ (Yegor Gaidar) รัฐมนตรีกระทรวงการคลังในขณะนั้น เห็นว่าการปฏิรูปเศรษฐกิจของโปแลนด์ ประสบความสำเร็จด้วยดี โดยกฎแฉสำคัญอยู่ที่กลไกราคา การเพิ่มขึ้นของระดับราคาสินค้าจะเป็นตัวกระตุ้นให้มีการผลิตเพิ่มขึ้น และเมื่อผลผลิตเพิ่มขึ้น ราคา ก็จะลดลงตามกฎของอุปสงค์และอุปทาน หลังจากปล่อยให้ราคาสินค้าลอยตัวได้หกเดือน ในเดือนกรกฎาคม รัฐบาลก็ได้ลดค่าเงินรูเบิล แต่ผลของการปฏิรูปเศรษฐกิจรัสเซียกลับไม่เป็นไปตามที่รัฐบาลตั้งเป้าไว้ กล่าวคือช่วงสิ้นปี ค.ศ. 1992 ระดับราคาสินค้าโดยทั่วไปเพิ่มขึ้นจากปี ค.ศ. 1991 ถึงร้อยละ 2400 และผลผลิตอุตสาหกรรมลดลงร้อยละ 25 ทั้งนี้มีการวิเคราะห์ถึงสาเหตุของความล้มเหลวในการปฏิรูปเศรษฐกิจรัสเซียในช่วงต้นของรัฐบาลเยลต์ซินว่าเกิดจากปัจจัยดังต่อไปนี้⁹

1. โครงสร้างระบบเศรษฐกิจของรัสเซียยังคงมีลักษณะผูกขาดมาก
2. การเติบโตของกลุ่มmafia ที่เข้ามาควบคุมดำเนินธุรกิจของเอกชนไม่ให้ขยายตัวเพิ่มขึ้น

ในทางเศรษฐศาสตร์ shock therapy หมายถึง การปล่อยราคาสินค้าและการควบคุมอัตราแลกเปลี่ยนลอยตัว การถอนตัวของภาครัฐจากกิจการที่เป็นของรัฐ และการเปิดเสรีการค้าโดยฉับพลันภายในประเทศ หนึ่งๆ อ้างอิงนักเศรษฐศาสตร์ เจฟฟรีย์ แซคส์ (Jeffrey Sachs) shock therapy นี้มีกำเนิดมาจากแผนการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของเยอรมันตะวันตกหลังสงครามในยุค 1940s ในระหว่างปี ค.ศ. 1947-8 การควบคุมราคาและความช่วยเหลือจากภาครัฐยุติลงโดยพลัน ทั้งที่เยอรมันเคยมีการใช้อำนาจของภาครัฐสูงมาก โดยเฉพาะการแทรกแซงทางด้านเศรษฐกิจ จนกลายมาเป็นเศรษฐกิจแบบตลาดต่อมาในยุค 1990s เศรษฐกิจเกิดใหม่แถบประเทยุโรปตะวันออก อดีตสหภาพโซเวียตและประเทศแถบลาตินอเมริกาได้รับคำแนะนำให้ดำเนินตามแนวทางนี้เช่นกัน และเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างในแต่ละกลุ่มเศรษฐกิจอย่างสุดฤทธิ์ หลายคนคิดว่าผลกระทบนี้จะไปในเชิงลบเพียงช่วงเวลาสั้นๆ เช่น อัตราคนว่างงานประมาณ 20-40% อัตราอาชญากรรมที่สูงขึ้น และความตึงเครียดทางสังคมระหว่างคนรวยกับคนจน ขณะที่คนอื่นๆ มองว่าผลกระทบจะเป็นไปในเชิงบวก สำหรับประเทศโปแลนด์ เป็นกรณีหนึ่งซึ่งประสบความสำเร็จหลังจากใช้มาตรการนี้ เมื่อโปแลนด์ก้าวสู่ความเป็นประชาธิปไตย ก็ได้ใช้มาตรการ shock therapy ทันที

โปรดศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก <http://www.tannerlectures.utah.edu/lectures/sachs95.pdf>

⁹ ชาญ จุลมนต์, "การปฏิรูปเศรษฐกิจของรัสเซีย," วิทยุเอเชียเสรี 9 (เมษายน-มิถุนายน 2540):

3. รัฐบาลกลางไม่มีอำนาจในการควบคุมการดำเนินงานของธนาคารกลางเนื่องจากประธานธนาคารกลางมีอำนาจที่จะดำเนินนโยบายเป็นเอกเทศ

หรือกล่าวโดยสรุปได้ว่า ตลอดระยะเวลาที่อยู่ในระบอบคอมมิวนิสต์นั้น รัสเซียไม่ได้สร้างโครงสร้างระบบเศรษฐกิจแบบตลาดขึ้นมาเลย ประกอบกับขนาดเศรษฐกิจและขนาดพื้นที่ประเทศที่ใหญ่ และโดยเฉพาะการปฏิรูปรัสเซียเป็นการปฏิรูปซ้อน (double reforms) คือปฏิรูปพร้อมๆกันทั้งด้านการเมืองและเศรษฐกิจ การจะปรับเปลี่ยนตัวเองเข้าสู่ระบบใหม่นั้นจึงไม่สามารถกระทำได้ง่ายและรวดเร็ว ต้องใช้เวลาในการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด อีกทั้งขั้นตอนของการปฏิรูปยังเต็มไปด้วยอุปสรรคหลายประการ เอลต์ซินจึงได้ให้วิक्टर เซอร์โนเมียร์ดีน รับหน้าที่ต่อจากโกดาร์ ถึงกระนั้น ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product, GDP) ของรัสเซียก็ตกลงทุกปีตลอดระยะเวลา 5 ปีแรก (ค.ศ. 1991-1996) โดยในระหว่างนั้น GDP ตกลงไปมากกว่าร้อยละ 40 เนื่องจากไม่สามารถดึงดูดการลงทุนและเงินตราต่างประเทศได้ ทางด้านรายรับของรัฐบาลก็เช่นกันลดลงจากร้อยละ 50 ของผลิตภัณฑ์ประชาชาติเบื้องต้น (Gross National Product, GNP)^{*} ในปี ค.ศ. 1985 เหลือเพียงจากร้อยละ 30 ของ GNP ในปี ค.ศ. 1992 สืบเนื่องจากการผลิตที่ลดต่ำลง การไม่สามารถเก็บภาษีของรัฐบาลที่มีแนวโน้มมากขึ้น และการไม่มีระเบียบวินัยในการชำระภาษีของประชาชน ด้านการส่งออกและนำเข้าระหว่างปี ค.ศ. 1990-1993 ก็ค่อยๆลดลงด้วยเช่นกัน แม้เอลต์ซินจะลดมาตรการเข้มงวดด้านการนำเข้าลงแล้วก็ตาม แต่มูลค่าการนำเข้าของรัสเซียกลับลดต่ำลงมากกว่ามูลค่าการส่งออกเสียอีก¹⁰

ตารางต่อไปนี้จะแสดงเครื่องชี้วัดทางเศรษฐกิจของรัสเซียตั้งแต่ปี ค.ศ. 1986 ซึ่งยังเป็นสหภาพโซเวียตจนกระทั่งปี ค.ศ. 1993 เพื่อชี้ให้เห็นถึงประสิทธิภาพของเศรษฐกิจรัสเซีย จากตัวเลขจะสังเกตเห็นได้ว่าผลผลิตมวลรวมลดต่ำลงโดยตลอด ตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองและระบอบเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นผลผลิตด้านอุตสาหกรรมหรือเกษตรกรรม รวมไปถึงยอดการลงทุน ยอดขายปลีก รวมทั้งรายได้จริงต่อคนต่อปี (real per capita income) ถึงขนาดติดลบในบางปี โดยเฉพาะในปี ค.ศ. 1992

* ต่อไปนี้ขอใช้ตัวย่อว่า GDP

** ต่อไปนี้ขอใช้ตัวย่อว่า GNP

¹⁰ โปรดดูตารางมูลค่าการค้าต่างประเทศของรัสเซียระหว่างปี ค.ศ. 1990-1993 ในภาคผนวก ก.

ซึ่งเริ่มประกาศให้ราคาสินค้าลอยตัว แต่ตัวเลขในปี ค.ศ. 1993 ก็เริ่มส่งสัญญาณในทางที่ดีขึ้นในบางด้าน เช่น มูลค่าการขายปลีก และ รายได้ต่อคนต่อปี

ตารางที่ 3 ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจของรัสเซียระหว่างปี ค.ศ. 1986-1993

ตัวชี้วัด	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
Net Material Product (produced)	102.4	103.1	107.8	109.8	105.4	93.8	75.1	64.6
Gross Industrial Output	104.5	108.2	112.3	113.8	113.7	104.6	85.0	72.3
Gross Agricultural Output	106.7	105.4	108.8	110.6	106.7	101.9	93.7	86.2
Gross Fixed Investment (constant prices)					0.1	-15.5	-39.7	-16.0
Retail Sales (constant prices)					10.3	-8.1	-32.2	5.1
Real Per Capita Income					15.9	0.0	-49.1	32.9

แหล่งที่มา : Robert C. Stuart and Paul A. Gregory, The Russian Economy: Past, Present, and Future (New York: Harper Collins Publishers, 1995), p.122.

นอกจากต้องเผชิญกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ และยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาให้ประสบผลสำเร็จ เยลต์ซินก็ต้องพะวงกับการรักษาสถานภาพทางการเมืองของตนด้วย เพราะมีความพยายามแก่งแย่งอำนาจกันระหว่างกลุ่มชาตินิยมที่รุนแรง ถึงขั้นใช้กำลังอาวุธและพยายามก่อรัฐประหารในปี ค.ศ. 1993 ซึ่งเยลต์ซินสามารถขัดขวางเอาไว้ได้ และทำให้เขาสามารถควบคุมอำนาจได้มากขึ้น โดยการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่แทนฉบับในสมัยเบเรสนเนฟเมื่อปี ค.ศ. 1977 เพื่อเพิ่มอำนาจให้กับตัวประธานาธิบดี รัฐธรรมนูญใหม่ได้รับเสียงข้างมากในการลงคะแนนแบบเฉียดฉิวเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1993 เขาจึงรับนำมาบังคับใช้โดยทันที

อย่างไรก็ตาม แม้รัฐธรรมนูญใหม่จะเพิ่มอำนาจให้แก่ประธานาธิบดี แต่ก็ไม่ได้ช่วยให้เขาสร้างระเบียบใหม่ที่มีเสถียรภาพขึ้นได้ ผลของเศรษฐกิจมหภาคที่ไร้เสถียรภาพทำให้ค่าเงินรูเบิลลดลงอีกในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1994 นอกจากนี้ ปัญหาทางสังคมก็ยิ่งรุนแรง เศรษฐกิจของรัสเซียเพิ่มขึ้น กล่าวคือ เมื่อเศรษฐกิจแบบถูกกฎหมายของรัสเซียขยายตัวเปิดกว้างสู่โลกภายนอกมากขึ้นเท่าใดเศรษฐกิจผิดกฎหมายก็ขยายตัวมากขึ้นเช่นเดียวกัน กลุ่มอาชญากรรมโดยเฉพาะกลุ่มมาเฟีย (Russian Organized Crime, ROC) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่ออนาคตด้านเศรษฐกิจของรัสเซีย โดยมีกิจกรรมหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการค้ายาเสพติดข้ามชาติหรือการค้ามนุษย์ แข่งขันกันชิงอำนาจและความมั่งคั่ง มีการรายงานจากเจ้าหน้าที่ของสวิตเซอร์แลนด์ว่า ในปี ค.ศ. 1996 เพียงปีเดียวมีเงินฝากจากรัสเซียในธนาคารสวิตเซอร์รวมทั้งหมดประมาณ 3.2 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ซึ่งคาดว่าเงินส่วนมากนั้นมาจากองค์กรอาชญากรรมต่างๆ¹¹ และจากสถิติที่บันทึกไว้ได้ จำนวนอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในรัสเซียเฉพาะปี ค.ศ. 1991 นั้นมีมากถึง 2,167,964 คดี และในปี ค.ศ. 1996 ได้เพิ่มจำนวนขึ้นเป็น 2,625,081 คดี นอกจากนี้ ในเมืองหนึ่งมีการรายงานว่านักธุรกิจร้อยละ 80 ยอมรับว่าตนได้จ่ายค่าคุ้มครองให้แก่มาเฟีย โดยปกติจะมากถึงครึ่งหนึ่งของผลกำไร¹² ปัญหาอาชญากรรมและมาเฟียจึงเป็นอุปสรรคอีกประการหนึ่งที่ทำให้นักลงทุนต่างชาติขาดความมั่นใจต่อการลงทุนในรัสเซีย เช่น ผลสำรวจของหน่วยงานระหว่างประเทศของเยอรมันที่ตรวจสอบการคอร์รัปชัน (German-based

¹¹ Graham Smith, *The Post-Soviet States Mapping the Politics of Transition* (New York: Oxford University Press, 1999), p. 125.

* โปรดดูรายละเอียดที่ตารางสถิติอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในรัสเซียในภาคผนวก ข.

¹² Gregory L. Freeze, *Russia: A History* (New York: Oxford University Press, 2002), p.

Corruption Watchdog Transparency International) ทำการตรวจสอบใน 15 ตลาดเกิดใหม่ในโลก พบว่าบริษัทรัสเซียมักจะจ่ายหรือเสนอสินบน เพื่อให้ได้สัญญาในประเทศตลาดเกิดใหม่มากที่สุด ประจำปี ค.ศ. 2002 ทั้งที่ในปี ค.ศ. 1999 รัสเซียไม่ได้ติดอันดับ¹³ ด้วยเหตุนี้ รัสเซียไม่อาจดึงดูดนักลงทุนต่างชาติได้มากนัก เฉพาะในปี ค.ศ. 1995 การลงทุนจากต่างชาติในรัสเซียมีอัตราไม่ถึงร้อยละ 1 ของการลงทุนโดยตรงในต่างประเทศของโลก (World's Foreign Direct Investment, FDI)¹⁴

นอกจากปัญหาข้างต้น ความไม่ชัดเจนของการแบ่งแยกอำนาจระหว่างรัฐบาลกลาง กับฝ่ายบริหารในท้องถิ่นก็เป็นอุปสรรคอีกสิ่งหนึ่ง กล่าวคือในการปฏิรูปเศรษฐกิจรัสเซีย โดยเฉพาะประเด็นการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่เริ่มต้นในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1992 ซึ่งส่วนกลางปล่อยให้ส่วนท้องถิ่น ดำเนินการตามแผนเอง แต่ฝ่ายบริหารส่วนท้องถิ่นกลับลงมือปฏิบัติอย่างเชื่องช้า ทั้งนี้เพราะต้องการ คงไว้ซึ่งบรรยากาศเศรษฐกิจที่รัฐยังคงควบคุมอยู่ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อให้มั่นใจได้ว่าตน ยังคงมีอำนาจเหนือทรัพยากรมีค่าของท้องถิ่นอยู่ การดำเนินนโยบายแปรรูปรัฐวิสาหกิจในส่วนท้องถิ่น จึงมักเป็นไปในรูปแบบของการรักษาตำแหน่งไว้ให้พวกพ้องของตนเองได้มีอำนาจในกิจการที่จัด องค์กรใหม่แล้ว รวมไปถึงการได้มาซึ่งรายได้จากการขายทรัพย์สินต่างๆ เพราะในมุมมองของผู้บริหาร ส่วนท้องถิ่นยังเกรงว่ากิจการที่แปรรูปใหม่ๆ จะเสี่ยงต่อการล้มละลายซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาการว่างงาน และในที่สุดจะส่งผลต่ออำนาจของตนในพื้นที่ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจของส่วนท้องถิ่นจึงมีทั้งฝ่ายที่เห็น ด้วยและพร้อมที่จะปฏิบัติตามเพื่อนำรายได้เข้าสู่ท้องถิ่น กับฝ่ายที่คัดค้านเพราะเกรงว่าตนจะสูญเสีย อำนาจในการครอบครองทรัพย์สินท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้ การลงทุนจากต่างชาติจึงมักกระจุกตัวอยู่ที่กรุง มอสโก ในกลางปี ค.ศ. 1997 ร้อยละ 60 ของการลงทุนภายในรัสเซียอยู่ที่กรุงมอสโก ขณะที่ร้อยละ 10 ในกรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก¹⁵ ดังนั้นการเปิดเสรีการค้าและการลงทุนจึงควรดำเนินการอย่างทั่วถึง ส่วนกลางจึงได้จัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษขึ้น (Special Economic Zones, SEZs) ตามแบบของจีน

¹³ Russia tops business bribes survey [Online]. 2003. Available from: <http://www.cnn.com/2002/BUSINESS/05/14/survey.bribes/index.html>

¹⁴ Gregory L. Freeze, *Russia: A History* (New York: Oxford University Press, 2002), p. 432.

¹⁵ Graham Smith, *The Post-Soviet States Mapping the Politics of Transition* (New York: Oxford University Press, 1999), p. 202.

* ร้อยละ 90 ของพืชผลมาจากรัฐและฟาร์มส่วนรวม

เพื่อกระจายการลงทุนไปยังส่วนท้องถิ่นให้มากขึ้น โดยให้สิทธิพิเศษแก่บริษัทต่างชาติและบริษัทร่วมทุน

เป็นที่น่าสังเกตว่า การปฏิรูปเศรษฐกิจของรัสเซียนั้นแทบจะไม่ได้เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตร เนื่องจากมีประวัติศาสตร์ของการเกษตรกรรมแบบสังคมนิยมมายาวนาน การจะปรับตัวสู่การแปรรูปภาคเกษตรกรรมจึงเป็นเรื่องยาก และวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่รุนแรงก็ได้ส่งผลให้การผลิตลดลง ประกอบกับพื้นที่ส่วนใหญ่ไม่เหมาะกับการเกษตร จึงทำให้รัสเซียต้องนำเข้าผลิตภัณฑ์อาหารร้อยละ 35¹⁶ และกล่าวได้ว่า ภาคเกษตรกรรมได้รับความสนใจไม่มากนักในยุคหลังโซเวียตล่มสลาย¹⁷

นอกจากนี้การคอร์รัปชันก็ยังได้เกิดขึ้นในกระบวนการแปรรูปรัฐวิสาหกิจอีกด้วย กล่าวคือมีการร่วมมือระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายกิจการ โดยทรัพย์สินจะถูกขายไปในราคาที่ต่ำกว่าราคาตลาดจริง และขายให้กับพวกพ้อง ทำให้คนกลุ่มหนึ่งกลายเป็นเศรษฐีใหม่ซึ่งต่อมาก็ใช้เงินที่ตนครอบครองสร้างอำนาจให้ตนเอง เช่น สนับสนุนนักการเมือง จนกล่าวได้ว่านักธุรกิจและนักการเมืองช่วยกันคอร์รัปชัน ในขณะที่ประชาชนส่วนมากมีรายได้ไม่แน่นอน และมีการว่างงานเป็นจำนวนมาก แต่ต้องแบกรับภาระซ้ำของราคาแพง ในปี ค.ศ. 1997 แรงงานชาวรัสเซียจำนวนน้อยกว่า 1 ใน 3 ได้รับค่าแรงตรงเวลา ดังนั้น ช่องว่างระหว่างคนรวยคนจนยิ่งเริ่มห่างมากขึ้น รัฐเองก็ประสบปัญหาในการเก็บภาษีมากขึ้น อย่างในปี ค.ศ. 1996 ภาษียับลดลงร้อยละ 15 ต่ำกว่าระดับที่คาดการณ์ไว้ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการบริการพื้นฐานต่างๆแก่ประชาชนเช่น ด้านสาธารณสุข และการศึกษา เพราะบรรดาบริษัททั้งหลายของรัสเซียนั้นจ่ายภาษีตรงตามกำหนดเพียงร้อยละ 16 และหนึ่งในสาม (one-third) ไม่เคยจ่ายภาษีเลย¹⁸ ซึ่งได้แก่บริษัทในเศรษฐกิจเงาหรือเศรษฐกิจมืด (Shadow or black economy) ที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้สามารถพบได้ในระบบเศรษฐกิจที่อยู่ในระหว่างการปรับตัวจากระบบวางแผนไปเป็นระบบตลาดส่วนใหญ่อยู่แล้ว

¹⁶ Martin McCauley, *Russia: A History* edited by Gregory L. Freeze (New York: Oxford University Press, 2002), p. 415.

¹⁷ Robert C. Stuart and Paul A. Gregory, *The Russian Economy: Past, Present, and Future* (New York: HarperCollins Publishers, 1995), p.127.

¹⁸ Martin McCauley, *Russia: A History*, edited by Gregory L. Freeze (New York: Oxford University Press, 2002), pp. 418-9.

ผลผลิตลดต่ำลงจึงนำไปสู่มาตรฐานความเป็นอยู่ที่ด้อยลง เช่น ด้านการศึกษา ทั้งที่รัฐธรรมนุญระบุประกันการศึกษาฟรี แต่ตามสถานศึกษาชั้นนากลับคาดหวังให้นักเรียนจ่ายค่าธรรมเนียมด้วย บริการต่างๆส่วนใหญ่ก็จะมีค่าธรรมเนียม ประชาชนซึ่งเคยอาศัยในยุคโซเวียตมาก่อนจึงไม่คุ้นเคย และไม่พอใจกับการว่างงาน ปัญหาที่ตามมาอีกประการคืออายุเฉลี่ยของชาวรัสเซียจะเหลือเพียง 60 ปีเท่านั้นจากเดิม 64 ปี ในปี ค.ศ. 1990 ดังนั้น อัตราการตายก็จะสูงกว่าอัตราการเกิด¹⁹ และด้วยเครื่องมือเครื่องจักรที่เริ่มล้าสมัย กิจกรรมต่างๆของรัสเซียจึงไม่เหมาะที่จะแข่งขันในระดับระหว่างประเทศ ส่งผลให้เกิดการลดจำนวนของทรัพยากรมนุษย์ลงด้วย เนื่องจากมีการอพยพไปหางานทำในต่างประเทศเพื่อรายได้ที่สูงกว่า

สำหรับภาคการธนาคารของรัสเซียนั้น เรียกได้ว่ามีปัญหาเหมือนกัน ในปี ค.ศ. 1994 มีธนาคารพาณิชย์ในรัสเซียมากกว่า 2,000 แห่งทั่วประเทศ ในจำนวนนี้มีอยู่ประมาณ 30 รายเท่านั้นที่มีธุรกรรมใกล้เคียงมาตรฐานของตะวันตก ขณะที่ด้านการบริการยังมีมาตรฐานที่ไม่เท่าเทียม และในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคม ค.ศ. 1995 ได้เกิดวิกฤตการณ์ในวงการธนาคาร ระหว่างที่ภาคธุรกิจธนาคารรัสเซียยังอยู่ในภาวะอ่อนแอ จึงส่งผลให้หลายธนาคารต้องล้มไป ปัญหาเศรษฐกิจหลักๆของรัสเซียที่กระทบการทำงานและประสิทธิภาพของระบบการธนาคารนั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม ดังนี้²⁰

1. การขาดความโปร่งใสในระบบราคา
2. ความคลุมเครือเกี่ยวกับสิทธิการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน
3. โครงการสินเชื่อโดยตรงและเงินช่วยเหลือจากรัฐบาล (Directed Credit Programs and Government Subsidies)
4. ความไร้เสถียรภาพของเศรษฐกิจมหภาค

¹⁹ Robert C. Stuart and Paul A. Gregory, *The Russian Economy: Past, Present, and Future* (New York: HarperCollins Publishers, 1995), pp.120-1.

²⁰ Ruben Lamdany, *Russia: The Banking System during Transition* (Washington D.C.: The World Bank, 1993), pp. 3-6.

การเก็บภาษีของรัฐยังคงเป็นปัญหาและมีความรุนแรงขึ้น กล่าวคือในปี ค.ศ. 1996 เจ้าหน้าที่ภาษีถูกฆาตกรรมไปถึง 26 คน สำนักงานภาษี 8 แห่งถูกวางระเบิดและโดนโจมตีด้วยอาวุธ²¹ เพื่อเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับเอลดีซิน แต่ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1996 ประเทศอุตสาหกรรมชั้นนำตะวันตกในกลุ่ม G 7 ก็ยังมาประชุมกัน ณ กรุงมอสโกเป็นครั้งแรก และได้เน้นบรรมรัสเซียก่อตั้งเป็นกลุ่ม G 8 ขึ้น แต่นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1996 จนถึงการเลือกตั้งสมาชิกสภาดูมาในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1999 สถานการณ์ทางการเมืองรัสเซียกลับมีความขัดแย้งระหว่างเอลดีซินที่สนับสนุนการปฏิรูปการเมืองและเศรษฐกิจ กับสภาดูมาซึ่งมีพรรคคอมมิวนิสต์ครองที่นั่งมากที่สุด ความขัดแย้งนี้เป็นปัจจัยสำคัญต่อการกำหนดนโยบายและการบริหารงานของรัฐบาล เมื่อสิ้นปี ค.ศ. 1996 สถิติด้านเศรษฐกิจของรัสเซียจึงไม่ได้แสดงให้เห็นการเจริญเติบโตเลย GDP หดตัวลงร้อยละ 6 ซึ่งมากกว่าปีก่อน เพราะการลงทุนและการบริโภคของภาครัฐที่ลดลง ในขณะที่ต้นทุนในการจ้างงานเพิ่มขึ้น และประสบปัญหาการค้างชำระ แต่เสถียรภาพทางการเงินเริ่มดีขึ้น โดยในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1996 อัตราเงินเฟ้อลดลงถึงระดับต่ำสุดนับตั้งแต่รัสเซียเริ่มปฏิรูปเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผลมาจากการดำเนินนโยบายการเงินอย่างระมัดระวัง ในช่วงเดือนตุลาคมถึงธันวาคมของปี ค.ศ. 1996 รัฐบาลมีรายรับมากขึ้นจากแรงกดดันของไอเอ็มเอฟ ที่รัฐบาลต้องเก็บภาษีได้ตามเป้าหมายของไอเอ็มเอฟ ทำให้เกิดความพยายามที่จะเก็บภาษีให้ได้มากที่สุด ด้านการค้ากับต่างประเทศ รัสเซียมีมูลค่าการค้ากับต่างประเทศเพิ่มขึ้นจากปี ค.ศ. 1995 ถึงร้อยละ 4 และรัสเซียเป็นฝ่ายได้เปรียบดุลการค้า เป็นมูลค่า 28 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ อย่างไรก็ตาม รัสเซียนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศลดลงร้อยละ 2.1 ขณะที่เอลดีซินก็มีปัญหาสุขภาพส่วนตัว

ในปี ค.ศ. 1997 นับได้ว่าเป็นปีแรกที่เศรษฐกิจของรัสเซียเริ่มฟื้นตัวและเริ่มมีเสถียรภาพ สังเกตได้จาก GDP ที่เคยติดลบ มีอัตราการขยายตัวเป็นร้อยละ 0.4 อุตสาหกรรมมีอัตราการขยายตัวร้อยละ 2 รัฐบาลยังสามารถควบคุมอัตราเงินเฟ้อให้ลดลงจากปีก่อนได้กว่า 2 เท่าตัว และกล่าวได้ว่าปีนี้เป็นปีแรกที่อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของรัสเซียเป็นอัตราบวก นับตั้งแต่เปลี่ยนระบบเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1991 เป็นต้นมา แต่วิกฤตการณ์ทางการเงินในเอเชียในปี ค.ศ. 1997 กลับส่งผลกระทบต่อรัสเซียด้วย ทั้งต่อระบบการเงินการธนาคาร ตลอดจนการชำระเงินค่าสินค้าที่จะส่งออกไปยังรัสเซีย ทำให้การนำเข้าสินค้าชะลอตัวหรือหยุดการนำเข้าไป จนเหตุการณ์ลุกลาม

²¹ Gregory L. Freeze, *Russia: A History* (New York: Oxford University Press, 2002), p.

กลายเป็นวิกฤตการณ์ทางการเงินรัสเซียในปี ค.ศ. 1998 ค่าเงินรูเบิลได้อ่อนตัวลงเป็นลำดับ ทำให้รัฐบาลต้องนำเงินจากกองทุนสำรองเงินตราระหว่างประเทศไปพยุงค่าเงินรูเบิลจำนวนมาก จากเดิมรัสเซียมีทุนสำรองเงินตราระหว่างประเทศเป็นทองคำและเงินตราต่างประเทศสูงถึง 24 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ในปีค.ศ. 1997 ได้ลดลงเหลือเพียง 12.2 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ เมื่อสิ้นปี ค.ศ. 1998 การลงทุนในรัสเซียจึงได้ชะลอตัวลง รวมทั้งมีการนำเงินทุนออกนอกประเทศเป็นจำนวนมาก ภาวะที่ซื้อขายในตลาดหลักทรัพย์ก็ลดลง เช่นเดียวกันกับการหมุนเวียนของเงินตราต่างประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อค่าเงิน รูเบิล รัฐบาลได้พยายามแก้ปัญหาด้วยการออกพันธบัตรระยะสั้นและขึ้นอัตราดอกเบี้ยสูงถึงร้อยละ 150 สภาพปัญหาที่ยังค้างค้ำอยู่ทำให้รัฐบาลประกาศพักชำระหนี้ต่างประเทศและลดค่าเงินรูเบิลในวันที่ 17 สิงหาคม ค.ศ. 1998 ซึ่งได้สร้างความปั่นป่วนจนเยลต์ซินต้องสั่งปลดคณะรัฐมนตรีหลายครั้ง มีการสับเปลี่ยนนายกรัฐมนตรีสี่คนในรอบหกเดือน โดยในวาระที่สองของเยลต์ซิน เยลต์ซินมีรัฐมนตรีเศรษฐกิจถึงห้าคน²² ส่งผลให้รัฐบาลขาดความต่อเนื่องในการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ ขณะที่ความนิยมในตัวเยลต์ซินเริ่มลดน้อยลง และในที่สุดเขาก็ได้ตัดสินใจพิจารณาปรับเปลี่ยนมาตรการการปฏิรูปเศรษฐกิจของตนไปจากแนวทางเดิม

เมื่อสิ้นสุดปี ค.ศ. 1998 รัสเซียมีหนี้ต่างประเทศสูงถึง 142 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ และภายหลังการลดค่าเงินรูเบิลดังกล่าวข้างต้นทำให้รัสเซียไม่สามารถจัดการกับปัญหาเรื่องนี้ได้ เมื่อครบกำหนดชำระหนี้ปารีสคลับ (The Paris Club of Commercial Creditors)* มูลค่าประมาณ 4 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ในระหว่างเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1998 ถึงเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1999 และกับลอนดอนคลับ (The London Club of Commercial Creditors)** มูลค่าเกือบ 1 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ

²² Gregory L. Freeze, *Russia : A History* (New York: Oxford University Press, 2002), pp. 424-5.

* ปารีสคลับเป็นกลุ่มประเทศเจ้าหนี้ที่รวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการ ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1956 เพื่อบริหารหนี้สินให้กับชาติร่ำรวย 19 ประเทศ ประกอบด้วย ออสเตรเลีย ออสเตรีย เบลเยียม อังกฤษ แคนาดา เดนมาร์ก ฟินแลนด์ ฝรั่งเศส เยอรมนี ไอร์แลนด์ อิตาลี ญี่ปุ่น เนเธอร์แลนด์ นอร์เวย์ รัสเซีย สเปน สวีเดน สวิตเซอร์แลนด์ และสหรัฐฯ โดยให้บริการทางการเงินแก่ประเทศที่เป็นหนี้ต่างๆ โปรดศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก <http://www.clubdeparis.org>

** ลอนดอนคลับเป็นกลุ่มผู้ให้กู้เงินที่รวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการในลักษณะเดียวกับปารีสคลับ การประชุมครั้งแรกมีขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1976 เพื่อแก้ปัญหาการจ่ายเงินของ Zaire (Zaire's payment problems)

ในระหว่างเดือนธันวาคม ค.ศ. 1998 ถึงเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1999 รัสเซียจึงไม่สามารถชำระหนี้ได้²³ อุปสรรคประการสำคัญที่ทำให้รัสเซียไม่สามารถชำระหนี้ได้คืออัตรารายได้ของรัฐบาลที่ต่ำ นอกจากนี้ยังอาจคาดการณ์ได้ว่ารัสเซียไม่สามารถจัดการกับหนี้ต่างประเทศได้หมดจนกระทั่งปี ค.ศ. 2005 เป็นอย่างช้า²⁴

แม้อัตราารายรับต่อ GDP เพิ่มขึ้นเล็กน้อยจากร้อยละ 11 ในปี ค.ศ. 1998 เป็นร้อยละ 13 ในช่วงครึ่งปีแรกของ ค.ศ. 1999 แต่เศรษฐกิจรัสเซียยังคงหดตัวลงต่อเนื่อง ถึงกระนั้นก็ตาม เศรษฐกิจของรัสเซียก็มีที่ฟื้นตัวขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1999 – 2000 เพราะการลดค่าเงินรูเบิลที่ทำให้ผู้ผลิตในประเทศสามารถแข่งขันกับสินค้านำเข้าที่มีราคาสูงขึ้น ดุลการค้าที่เกินดุลสูงขึ้น เงินตราต่างประเทศที่ไหลเข้าสู่รัสเซียก็มีมากขึ้น ธนาคารกลางของรัสเซียจึงมีทุนสำรองมากขึ้น รวมทั้งไอเอ็มเอฟก็ยังได้อนุมัติเงินกู้จำนวน 4.5 พันล้านเหรียญสหรัฐ เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม ค.ศ. 1999 ทำให้ฐานะทางการเงินของรัสเซียดีขึ้น นอกจากนี้ รัฐบาลรัสเซียยังมีความพยายามพัฒนาการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สิ่งเหล่านี้ได้ช่วยเพิ่มความมั่นใจให้กับนักธุรกิจและนักลงทุนที่จะดำเนินธุรกรรมกับรัสเซีย และภายใต้เงื่อนไขการรับความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศฉบับดังกล่าว รัสเซียได้พิจารณาร่างกฎหมายที่จำเป็นต่อการควบคุมวินัยด้านงบประมาณ และการปฏิรูปเศรษฐกิจตามแนวทางที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศกำหนด เช่น การให้อำนาจธนาคารกลางในการปิดสถาบันการเงินที่มีปัญหา การปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีและการลงโทษผู้ละเมิดภาษี การเพิ่มภาษีสินค้าฟุ่มเฟือยและเพิ่มภาษีน้ำมัน เป็นต้น และได้ประกาศใช้เป็นกฎหมายในเวลาต่อมา

ด้วยเหตุนี้ ในช่วงที่เยลต์ซินปกครองรัสเซีย นั้น จึงเรียกได้ว่าเป็นช่วงเวลา เศรษฐกิจล่มสลาย ต้องเร่งสร้างระบบเศรษฐกิจขึ้นมาใหม่ด้วยการปฏิรูปต่างๆ ในช่วงท้ายของการเป็นประธานาธิบดี เยลต์ซินยังต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ทางการเงินอย่างหนักและมีปัญหาสุขภาพ จนในที่สุดจึงได้ประกาศลาออกจากตำแหน่งประธานาธิบดีก่อนครบวาระของตน เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม ค.ศ. 1999 เพื่อถ่ายทอดอำนาจให้กับวลาดิมีร์ ปูติน

²³ Gintaras Shlyzhius, Russia's external debt: economic implications cited in *The 1999 Guide to Russia*. (London: Euromoney Institutional Investor, 1999), p. 2.

²⁴ Ibid, p.3.

3.3 สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจยุคประธานาธิบดีปูติน และแนวโน้มในอนาคต

ประธานาธิบดีปูตินได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีเมื่อวันที่ 26 มีนาคม ค.ศ. 2000 โดยเขายืนยันว่าจะยังคงการปฏิรูปประชาธิปไตยและระบบเศรษฐกิจแบบตลาดต่อไป การปฏิรูประบบภาษีเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่ปูตินให้ความสนใจ เขาได้พิจารณาลดความยุ่งยากของระบบภาษี และจัดการกับการหลบเลี่ยงภาษี โดยลดอัตราภาษีให้อยู่ในระดับที่บริษัทและประชาชนพึงพอใจจะเสียภาษีมากกว่าไปเสียกับการลงโทษการหลีกเลี่ยงภาษี

การลดหย่อนอัตราภาษีของรัฐบาลนี้ นอกจากจะช่วยให้มีการจ่ายภาษีแล้วยังสร้างแรงจูงใจ เพื่อดึงดูดการลงทุนอีกด้วย และทำให้การอาศัยคนภายใน (insiders) และมาเฟียไม่มีความจำเป็นนัก ขณะที่รัฐเองก็จะมีรายได้เพิ่มมากขึ้น การใช้จ่ายของรัฐจึงเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 13.4 ในปี ค.ศ. 1999 เป็นร้อยละ 16.2 ในปี ค.ศ. 2000 ต่อมาในปี ค.ศ. 2001 ปูตินยังได้ขยายแผนปฏิรูปครอบคลุมสถาบันทางกฎหมาย การบริการประชาชนด้วย โดยรัฐบาลได้เสนอการเปลี่ยนโครงสร้างระบบผู้พิพากษา มีการเพิ่มคุณสมบัติและอัตราเงินเดือน ในลักษณะแบ่งเป็นระดับชั้น (stratified hierarchy) เพื่อแก้การคอร์รัปชัน รัฐบาลยังมุ่งพัฒนาเรื่องความโปร่งใสด้วยการสร้างกลไกใหม่ๆ สำหรับการควบคุมส่วนกลาง เพื่อยืนยันการเปิดเผยกฎหมายและระเบียบต่างๆ ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์และทางอินเทอร์เน็ต เป็นการป้องกันไม่ให้ตีความกันเองหรือละเมิดข้อกำหนด ความพยายามต่างๆ ของปูตินได้ทำให้รัสเซียมีการเติบโตต่อเนื่องเป็นครั้งแรก โดย GDP มีอัตราร้อยละ 5.4 ในปี ค.ศ. 1999 และร้อยละ 8.3 ในปี ค.ศ. 2000 นอกจากนี้ รัสเซียยังได้ดุลการค้าจำนวนมาก รายได้ของรัฐก็เพิ่มมากขึ้น เพราะวิกฤตการณ์ด้านการเงินในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1998 ได้ทำให้สินค้านำเข้ามีราคาแพง เกิดการกระตุ้นให้ผลิตสินค้าภายในประเทศ รวมทั้งราคาน้ำมันที่สูงขึ้นทำให้ผู้ผลิตในรัสเซียสร้างกำไรได้มาก

สิ่งเหล่านี้ได้ช่วยให้รัสเซียสามารถใช้จ่ายสำหรับการปฏิรูปด้านการเงินได้มากขึ้น และชำระหนี้ต่างประเทศได้บางส่วน รวมทั้งเพิ่มเงินตราสกุลแข็ง (hard-currency) ทุนสำรองจากที่เคยมีอยู่ต่ำกว่า 10.9 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ในปี ค.ศ. 1998 ก็เพิ่มขึ้นเป็น 36.2 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 2001²⁵ รัฐบาลยังคงควบคุมเข้มเรื่องการไหลเวียนด้านการเงินมากขึ้นด้วยเพื่อ

²⁵ Gregory L. Freeze, *Russia : A History* (New York: Oxford University Press, 2002), p.

ขาดขวาง การไหลออกของเงินทุนที่ผิดกฎหมาย (capital flight) และสร้างความพึงพอใจให้กับความต้องการของต่างประเทศที่ต่อต้านการฟอกเงิน ซึ่งกล่าวได้ว่ามาตรการต่างๆที่ปูตินพยายามดำเนินการนี้มีจุดประสงค์เพื่อทำให้รัสเซียมีสิ่งแวดล้อมที่น่าดึงดูด สำหรับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (FDI) และเพื่อยับยั้งการไหลออกของเงินทุน นโยบายเศรษฐกิจของปูตินสร้างผลลัพธ์ในเชิงบวกในระยะสั้น สอดคล้องกับรายงานของกองทุนการเงินระหว่างประเทศในเดือน พฤษภาคม ค.ศ. 2001 ที่คาดการณ์ว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจของรัสเซียในช่วงปี ค.ศ. 2002-6 GDP จะค่อยๆเพิ่มสูงขึ้นจากร้อยละ 4 เป็น 5.5 ต่อปี ขณะที่ภาวะเงินเฟ้อจะอยู่ในระดับปานกลางหรือลดลงจากร้อยละ 11.1 เป็นร้อยละ 7 และการค้าต่างประเทศจะยังคงได้ดุลการค้ามาตลอดต่อไป ซึ่งอาจทำให้เงินสำรองของรัสเซียเพิ่มขึ้นเป็น 57 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ²⁶

ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2002 สหภาพยุโรปรับรองสถานะเศรษฐกิจแบบกลไกตลาดของรัสเซีย และต่อมาในเดือนมิถุนายน สหรัฐฯก็ให้การรับรองเช่นกัน ซึ่งน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของรัสเซีย และทำให้นักธุรกิจยอมรับตลาดรัสเซียมากขึ้น และยังเป็นความช่วยเหลือสนับสนุนการสมัครเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกอีกด้วย นอกจากนี้ในปี ค.ศ. 2002 นี้ GNP มีการขยายตัวถึงร้อยละ 5.2 มีอัตราเงินเฟ้ออยู่ในระดับที่ควบคุมได้ รายได้ประชาชนเพิ่มขึ้น เงินรูเบิลมีเสถียรภาพขึ้น รัฐบาลสามารถดำเนินมาตรการปฏิรูปทางเศรษฐกิจได้อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งปรับเปลี่ยนระเบียบ ขั้นตอนต่างๆที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางเศรษฐกิจและสังคมให้คล่องตัวยิ่งขึ้น ลดบทบาทของรัฐบาลในภาคธุรกิจ และสร้างความสามารถในการแข่งขันของภาคเอกชน ปูตินยังให้ความสำคัญกับการลงทุนของต่างประเทศอย่างมาก เพื่อเป็นปัจจัยกระตุ้นภาคอุตสาหกรรมโดยรวม เพิ่มการจ้างงาน และเพิ่มผลผลิต ความพยายามข้างต้นชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของรัสเซียในอนาคตเมื่อได้เข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก เนื่องจากมีแนวโน้มที่เศรษฐกิจของรัสเซียฟื้นตัว และขยายตัวมากขึ้นอย่างเสรี

อนึ่ง ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น รัสเซียประสงค์ที่จะเข้าเป็นสมาชิก WTO โดยเร็วที่สุด โดยได้ยื่นขอสมัครเป็นสมาชิกฯตั้งแต่ปี ค.ศ. 1993 และอยู่ในระหว่างกระบวนการพิจารณา จึงต้องดำเนินการตามเงื่อนไขต่างๆของ WTO ด้วยการปรับนโยบายและออกกฎหมายด้านเศรษฐกิจและการค้าให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ ทั้งนี้รัสเซียยังมีกฎหมายอีกราว 30,000 ฉบับที่ต้องพิจารณาเพื่อทำ

²⁶ Ibid, pp. 450-1.

ให้กฎระเบียบการค้าและการลงทุนเป็นเสรีมากยิ่งขึ้น²⁷ รัสเซียจึงยังมีการตั้งกำแพงภาษีเพื่อพุ่มพักสินค้าประเทศของตน รัสเซียได้วางแผนจะเป็นสมาชิกฯในปี ค.ศ. 2007 และเมื่อรัสเซียได้เข้าเป็นสมาชิก WTO แล้ว อุปสรรคต่อการค้าและการลงทุนในรัสเซียก็น่าจะลดน้อยลง ในขณะที่รัสเซียกำลังเจรจาสองฝ่ายกับประเทศสมาชิกฯเดิม โดยรัสเซียสามารถลงนามสรุปผลการเจรจาสองฝ่ายกับประเทศสำคัญๆ ได้แล้ว 1 กลุ่ม 2 ประเทศ ได้แก่ สหภาพยุโรป นิวซีแลนด์ และจีน ส่วนไทยได้ยื่นขอเจรจาสองฝ่ายกับรัสเซียตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1997 การเจรจาครั้งล่าสุดคือเมื่อวันที่ 20-21 พฤศจิกายน ค.ศ. 2004 ณ ประเทศชิลี ทั้งสองประเทศสามารถสรุปผลการเจรจาและลงนามสรุปผลการเจรจาเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม ค.ศ. 2004 ณ กรุงเทพฯ โดยใช้เวลากการเจรจามากกว่า 7 ปี ซึ่งอยู่ระหว่างการเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบสรุปผลการเจรจา²⁸ ผลของการเจรจาทำให้รัสเซียลดภาษีสำหรับสินค้าไทยที่สำคัญ เช่น ไก่สดแช่เย็นแช่แข็ง กุ้งกระป๋อง ข้าว ยางพารา นี้อุดตะปู และสินค้าไอที (Information Technology) เป็นต้น²⁹

กล่าวได้ว่า ไทยได้รับประโยชน์จากการเจรจาสองฝ่ายกับรัสเซียมาก เพราะสามารถเจรจาให้รัสเซียเปิดตลาดให้แก่สินค้าและบริการแก่ไทยได้ เช่น สิ่งทอเครื่องนุ่งห่ม มันสำปะหลังอัดเม็ด น้ำมันไม้กระป๋อง อัญมณีเครื่องประดับ เพอร์นิเจอร์ ข้าว ส่วนสินค้าไก่สดแช่เย็นและแช่แข็ง ถึงแม้ว่าไทยจะไม่ได้รับโควตาเป็นการเฉพาะ แต่ไทยสามารถส่งออกไปยังรัสเซียโดยได้รับระบบสิทธิพิเศษทางภาษี (General System of Preference, GSP) นอกโควตา ร้อยละ 30³⁰ และจากการวิเคราะห์ผลลัพธ์ของการเจรจาในเชิงปริมาณยังพบว่าไทยได้รับประโยชน์มากกว่าต้นทุนที่เสียไป³¹ นอกจากนี้ในอนาคตไทยยังมีโครงการเจรจาจัดทำเขตการค้าเสรีไทย-รัสเซียอีกด้วย ซึ่งสิ่งต่างๆเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของรัสเซีย และโอกาสในการทำการค้ากับรัสเซียของไทยที่เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อรัสเซียได้เป็นสมาชิก WTO เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

²⁷ Somluck Srimalee, Choosak Jirasakulthai, "Thai-Russian Trade: Investment pact inked", *The Nation*, 22 Oct 2003.

²⁸ วิทิต วัชรโบล, การเจรจาสองฝ่ายระหว่างไทยกับรัสเซีย ภายใต้กระบวนการสมัครเข้าเป็นสมาชิก WTO ของรัสเซีย. (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงพาณิชย์, 2547), หน้า 26.

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 43.

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 31.

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 44.

สรุปได้ว่า รัสเซียในช่วงสิบปีแรกหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียตยังอยู่ระหว่างการปรับตัวทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ที่ต้องเผชิญปัญหาต่างๆ แม้โอกาสจะเปิดกว้างสำหรับธุรกิจการค้าและการลงทุนในรัสเซีย แต่ยังมีประเด็นต่างๆ ที่สร้างปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับไทยด้วย อันได้แก่

- ระบบการเงิน การธนาคารยังขาดเสถียรภาพ รัสเซียขาดแคลนเงินทุนทำให้อาจเกิดปัญหาด้านการชำระเงิน
- การคอร์รัปชัน ซึ่งอาจเพิ่มต้นทุนทางอ้อมให้แก่ธุรกิจ
- ปัญหาอาชญากรรม และมาเฟีย
- กฎหมายต่างๆ และระเบียบมาตรการด้านการค้าและการลงทุนยังไม่สมบูรณ์ และยังขาดประสิทธิภาพ

แม้ความเสี่ยงจะสูง แต่ในขณะเดียวกันก็มีโอกาสทำกำไรได้มากตามไปด้วย เนื่องจากการปฏิรูปเศรษฐกิจรัสเซียได้ทำให้คนกลุ่มหนึ่งกลายเป็นชนชั้นร่ำรวย (New Rich) ซึ่งมีกำลังซื้อมหาศาล ดังนั้นแม้ภาครัฐจะประสบปัญหาทางการเงิน แต่ภาคเอกชนรัสเซียบางรายไม่ได้มีปัญหาทางการเงินแต่อย่างใด กลับมีอำนาจในการซื้อมากเสียอีก

อย่างไรก็ตาม รัสเซียเป็นตลาดใหญ่ที่ไม่อาจมองข้ามได้ โดยเฉพาะศักยภาพในระยะยาว รัสเซียได้พัฒนาเป็นประเทศผู้ผลิตวัตถุดิบและทรัพยากรพลังงาน ทั้งที่อาจมีปัญหาเศรษฐกิจที่ไม่มีเสถียรภาพและมีความเสี่ยงสูง แต่รัสเซียก็ได้พยายามฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจ การเงิน และการคลังอย่างจริงจัง ส่งผลให้เศรษฐกิจรัสเซียในปัจจุบันมีแนวโน้มที่ดีขึ้น ประชาชนมีรายได้สูงขึ้น จึงน่าจะเป็นโอกาสอันดีที่นักธุรกิจ และผู้ส่งออกชาวไทยเข้าไปทำความรู้จักกับประเทศนี้ให้มากขึ้น โดยความร่วมมือของทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อหาช่องทางขยายโอกาสทางการค้าและการลงทุนต่อไป ทั้งในรูปแบบของการเพิ่มมูลค่าการค้าและเพิ่มประเภทสินค้า เมื่อรัสเซียเปิดตลาดเสรียิ่งขึ้น และมีมาตรการการค้าที่เป็นสากล ภายใต้กรอบขององค์การการค้าโลก อุปสรรคต่อการค้าและการลงทุนในรัสเซียจึงน่าจะลดน้อยลงในอนาคต การทำการค้ากับรัสเซียจะยิ่งน่าสนใจมากขึ้น และแน่นอนว่าการแข่งขันย่อมสูงมากขึ้นตามไปด้วย